

Нұрым Шыршығұлұлы

Тоғыз ауыл

Нұрым Шыршығұлұлы

Тоғыз ауыл

«Public Domain»

Шыршығұлұлы Н.

Тоғыз ауыл / Н. Шыршығұлұлы — «Public Domain»,

Содержание

ТОҒЫЗ АУЫЛ	5
Конец ознакомительного фрагмента.	11

НҰРЫМ ШЫРШЫҒҰЛҰЛЫ ТОҒЫЗ АУЫЛ

ТОҒЫЗ АУЫЛ

НҰРЫМ ШЫРШЫҒҰЛҰЛЫ

(1831–1908)

Сөз базарын бастайын,
Әуелі, Алла – Бірімнен,
Өзіңнің берген деміңнен.
Қателік кетсе, ғафу ет,
Сүйексіз жазық тілімнен.
Жад етсең Жаппар Алланы,
Арыларсың көңіл кіріңнен.
Аластама бізді, бір Алла,
Мақшардың таңы болғанда
Сәулелі жәннат күніңнен.
Бұрынғы өткен шайқылар,
Адастыра көрме ізіңнен.
Адыра қалған атамнан,
Опасыз пәни – сұм заман,
Қорқамын жаман түріңнен –
Бір жәрдем бізге болмаса
Жасаған Ие, пірімнен?!

Пірлер мен шайқы көп өтті,
Бұл пәни, сенің жүзіңнен.
Қабаты қалың қара жер,
Кіргендер шықпас түбіңнен.
Неше күн жолдас болармыз,
Жалғаншы дүние, сізіңмен?
Өлгеннен соң не пайда
Сайраған қызыл тіліңнен?
Алжастың басы сол екен –
Абылды Қабыл өлтіріп,
Қас болды кәпір бізіңмен...
Хан Аюке қалмаққа
Уса-Серен бас болып,
Дұшпанымен қас болып,
Қытайдың қалың шәрінен
Қалмақтың жұрты бүлінген.

Одан бергі заманда
Ағыны қатты ақ дария –
Емініп аққан Еділде,
Жағасы биік Жайықта,
Ойыл, Қыйыл, Самарда,
Аңқаты мен Қыйғышта
Қарға бойлы Қазтуған
Ердің даңқы білінген.
Қания деген қалмаққа,
Сол қалмаққа бармаққа,
Қызын қатын қылмаққа
Орақтың ұлы Қарасай
Ауыр антқа ілінген.

Қарабау мен Тайсойған,
Ол – Қайғы-Асанның жұрты екен,
Кәпірменен қас болып,
Мұсылманмен дос болып,
Әммеге дәрпі паш болып,
Қарауыл салмай қонған жер
Қорғанша деген күдірден.
Сондай жұрттың жері екен
Көлденең жатқан ұзын Жем.
Көргенім жоқ көзіммен,
Ескірмейтін есті сөз –
Айтамын сондай ызыңмен.

Тағы бір сөз айталы,
Ескі сөздің сағасы,
Жұмалы қарттың баласы
Өзі туған қарт ноғай
Жеті жылдай сүрінген.
Ескі сөздің мағынасы
Ноғайлының ішінде
Көзей қарттан білінген...
Бұл күндері болғанда,
Алладан қуат болмаса,
Не шығар артық тілімнен?!
Пайда тапқан жан бар ма
Бүгінде ділмар білімнен?!

...Бетегесі белден шық,
Жегендерін желдентіп,
Сәуір сала – Сарыарқа –
Біздің байлар баса қонған тербентіп.
Айрақты мен Алатау –
Кім тұрушы ед ол маңда
Адай-ата көшкен күн
Салтанатпен сәндентіп?!

Жазғытұрым болғанда,
Күн заузаға толғанда
Көшуші еді қарыштап,
Шайқылар қонған қара жұрт –
Маңғыстауды күңіrentіп.
Көгорай балқаш солғанда,
Күн ақырапқа толғанда
Қайтушы ед елім қоныстап,
Қараша қаздай қыйқулап,
Қанаттарын серментіп.

Ойыл, Қыйыл, Жем, Қайнар –
Көлденең өтіп ел жайлар.
Арқаның алпыс саласы,
Алатау мен Сарыарқа
Біздің Адай тең жайлар.
Елеуретіп ерлерім
Екі жүйрік тең байлар.
Жаз нәубеті жетіле
Қозғалушы ед шарықтап,
Маңғыстаудың қара ойын
Қыя алмай шыққан не байлар.
Алғыйдың құба дөңінде
Бұйқыт жатқан еліңе
Қауырт тисе көп дұшпан,
Сонда шыны сор қайнар!
Күні бүгін болғанда
Адыра қалып барасың,
Қайран Шоқыбоз бен Бегайдар!

Шоқыбоз бен Бегайдар,
Бескопа мен Бесқақтан
Ноғайлының елдері
Ерте тұрып, кеш жатқан.
Алғыйдың құба дөңінде
Қарға бойлы Қазтуған
Қауырт көшкен жер екен,
Қапыда дұшпан көп шапқан.
Бұрынғы өткен заманда
Манжұрдың ұлы Ер Шуақ
Атасы қалмақ демесең,
Ол-дағы әділдікті пір тұтқан.
Заманнан заман озғанда,
Күйкеннен бергі бауырда
Қателікті бір тапқан
Мусаның ұлы Орақтан.
Адыра қалған жер еді
Арғымақтың бауырынан тері аққан,

Алғаулы судың бойында
Азаматы өкінішпен дәм татқан.
Қарға бойлы Қазтуған
Қапы қалып, сол арада жау шапқан.
Манашыдай мырзаны
Қазалап қалмақ ант атқан.
Бұлықсыған ерлерім
Тарығып талай сан соққан.
Ол күндері оларға
Өштескен дұшпан көп екен
Кеудесіне кек қатқан.

Ноғайлының елінде
Ормамбет ханның – Азауыл¹

Салмаған екен қарауыл.
Ойланбай қылған іс – ойран,
Пәрменмен болған жаза – ауыр.
Таршылық басқа түскенде
Бір Тәңіріні пана қыл.
Тар-қамашау қоныста
Жортуыл ердің жатқаны,
Қәперсіз асын татқаны –
Алладан келген қаза-дүр...

Қызарып күн батқанда,
Сарғайып таң атқанда,
Менменсіген ерлерім
Қателікпен алдырды –
Қауіпсіз, қамсыз жатқанда
Қапыда түсті қақпанға.
Елдің алды асқанда,
Көлденең-Шыңға басқанда;
Айтулы ердің тұқымы
Айла таппай сасқанда;
Қыз-келіншек, жас бала
Тұс-тұсына қашқанда –
Екі жүз елу шамасы
Жәуміт келіп ұрынған
Екінті мен ақшамда.

Жәуміт-жау келіп ұрынған,
Ұлды сүйреп тұлымнан,
Қызды сүйреп бұрымнан
Бар жаулығын қылынған.
Амал таппай дұшпанға,
Күйкеннен бергі мұрыннан

¹ Азауыл – Азау қаласы.

Көштің алды бұрылған.
Адыра қалған жер еді –
Ноғайлының, біз түгіл,
Жаңбыршының ұлы Телағыс,
Кешегі «Қырық таңбалы Қырымнан».
Төремұрат батырдың
Өлген жері сол екен –
Қарғыс оғы құрылған.
Тек шипалы жер екен,
Ойлап тұрсам бұл қоныс
Құтсыз екен бұрыннан...

Борқұдықтың қасында,
Байкүшіктің басында
Көтерді дұшпан іргені.
Көкалалы көп жылқы –
Ен жылқыны, елді алып,
Жидырды нокта-сіргені,
Елдің алдын іздеді.
Көшіп еді ұмтылып
Елден бөлек ілгері,
Әнтек болды бұл жері –
Тоғыз ауыл ішінде
Кенжесары кеңпейіл,
Сүгірәлі атанған
Құрман-Таған бірге еді.
Ту ұстап, тұлпар мінбеді,
Ту, тұлпардан не пайда –
Күні бұрын болжалдап
Жау келерін білмеді,
Хабар ерте тимеді.

Болжамады ертеден,
Жетімді алды желкеден.
Ен жылқыны, кенді алды,
Қатарлап жиған теңді алды.
Ақ орданы аударып,
Аруларды алды теңсеген.
Әулием Бекет болғалы
Бұл секілді шулатып
Алған жоқ ед дұшпан еңседен.

Бедеулерін құр-құрлап,
Жатқан жерден тұр-тұрлап;
Тал шыбықтай белі бұралып,
Мақпал мен жібекке оранып;
Алтын үзбе сырғасы
Құлағында сыңғырлап,
Қыздары кетті байлардың

Оң жақта отау тұлдырлап.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.